

Голові спеціалізованої вченої
ради Д 64.707.03 Національного
університету цивільного захисту
України, заслуженому
працівнику освіти,
д.держ.упр., професору
С.М. Домбровській

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, професора Дачій Надії Василівни на дисертацію Сторожева Романа Івановича на тему «Механізми забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність дисертаційної роботи Сторожева Романа Івановича на тему «Механізми забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності» зумовлена важливим завданням публічного управління наповнення лідерства новим змістом сутнісних характеристик. Зміна ролі лідерства в публічному управлінні обумовлена осучасненням підходу до органу публічної влади як до соціальної мікросистеми, адже саме такий підхід надає надзвичайної пріоритетності проблемі міжособистісної взаємодії у форматі «суб'єкт управління – об'єкт управління».

Процеси, які відбуваються зараз в українському суспільстві, характеризуються зміною моделей розвитку публічного управління, що мають сприяти гармонізації інтересів та взаємостосунків людини, суспільства та держави. Ці процеси є дуже складними та суперечливими. Вирішальна роль у цих змінах належить управлінцям нової генерації: лідерам в системі публічного управління, яскравим особистостям, керівникам, що володіють інноваційними управлінськими технологіями, вміють вирішувати соціальні та управлінські протиріччя та конфлікти. Сучасний період в історії України все більш переконує у тому, що керівнику у сфері публічного управління недостатньо бути просто професіоналом. Він зобов'язаний не лише бути талановитим керівником, а ще й лідером, який майстерно володіє вмінням вирощувати талановитих лідерів з числа його підлеглих та мати у своєму розпорядженні арсенал новітніх дієвих управлінських технологій.

Зазначенні аргументи переконують в актуальності та своєчасності дисертаційного дослідження Сторожева Романа Івановича, предметом якого обрано «механізми забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності».

2. Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна та повнота викладу в опублікованих працях

Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи, яка виконувалась навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темою: «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у процесі виконання якої запропоновано напрями удосконалення механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності. Також дисертаційне дослідження пов'язане з науково-дослідними роботами, що виконувалися кафедрою парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України в межах комплексної науково-дослідної роботи “Політична корупція в парламентській діяльності: природа, прояви, запобігання” (2017-2018 рр., державний реєстраційний номер 0119U101), в якій здійснено обґрунтування ключових чинників розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності; “Механізми запобігання політичній корупції в органах представницької влади в Україні” (2019 р., державний реєстраційний номер 0119U101588), в якій здобувачем розкрито вплив розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності у запобіганні політичній корупції в органах представницької влади в Україні; “Політична культура в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільства” (у 2020 р., державний реєстраційний номер 0120U101662), в якій особисто здобувачем визначено й обґрунтовано індикатори як один із ключових чинників розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності.

Дослідження має логічну структуру, збережено послідовність викладу матеріалу, не порушений зв'язок між структурними частинами. Дисертацію позитивно характеризує науковий стиль викладу, який, у той же час, не перенавантажений занадто складними вербальними конструкціями.

Дисертаційна робота Сторожева Романа Івановича є інноваційним дослідженням, яке на високому науковому рівні започатковує вивчення нових проблем науки і практики публічного управління. Зокрема, до таких положень, насамперед, слід віднести ті результати, як отримано здобувачем *уперше*, а саме:

– науково обґрунтовано та розроблено модернізаційну модель механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, основою обґрунтування та відтворення якої послужила модель 4D – брендингу, що передбачає чотири виміри механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності з акцентуацією на його перевагах, місії, цінностях та перспективах розвитку, зокрема: диференційно-збалансований, феноменологічний, моніторинговий та конструктивний; представлення комплексу модернізаційних механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності (репутаційний, соціально-психологічний, партисипативний); визначення індикаторів оцінювання якісно-кількісних характеристик лідерів: рівнів компетентності, професійних та

особистісних якостей, морально-ціннісних орієнтацій та стилів управління;

– системно представлено концепт формування модернізаційних механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, що спрямовані на формування конструктивної міжсуб'єктної взаємодії між органами публічної влади, органами місцевого самоврядування, бізнес-структурами, некомерційними організаціями, а також представниками мас-медіа та медіа-активістами та передбачають співвіднесення особистісного дискурсу лідера з дискурсами мультипрофесійних команд, продукуючою основою якого виступають такі критеріальноорієнтовані складові: комплементарність, що дозволяє цілісно аналізувати суспільно значущі проблеми, встановлюючи відповідні шляхи та інструментарій щодо їх вирішення; динамічність і модернізаційність сучасного суспільного розвитку, що призводить до асиметричності у будь-яких процесах; асиметричне комплементарне лідерство, що сприяє прояву талановитих, професійних, раціональних особистостей в мультипрофесійних командах.

Заслуговують на увагу пропозиції автора у категоріях ***«удосконалено» та «дістали подальшого розвитку», а саме :***

– удосконалено методологічний інструментарій механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності шляхом його систематизації та доповнення низкою наукових підходів – інституціональним, інформаційним, міждисциплінарним та мультидисциплінарним, що виступали підґрунтям у виділенні базових, спеціальних та модернізаційних механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, та дозволяє розглянути їх у комплексній дії, результуючою компонентою якої є мінімізація шкідливих впливів на якість та ефективність забезпечення належного врядування;

– удосконалено концептуальні положення механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності через наукове обґрунтування модернізації як безперервного, перетворюючого процесу оновлення суспільства та динамічної форми суспільних відносин, що, зумовлюючись принципами детермінізму й емерджентності, створює умови для соціального партнерства і взаємодії, та полягає в аргументації того, що модернізаційний вплив постає основним подразником розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, сприяючи активізації його спрямованості як соціального інституту з обов'язковим врахуванням низки необхідних для успішного функціонування сучасної демократичної держави категорій, а саме: легітимність – законність – взаємна довіра – спільні цінності – комунікабельність – взаємозацікавлений соціально-комунікативний діалог;

– удосконалено науковий підхід, що обумовлює системність впливів механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності та враховує специфічність процесу публічно-управлінської діяльності, що проявляється у багатоманітності явищ, структур, функцій та особистостей які перебувають у тісному взаємозв'язку, складаючи певну цілісність та базуючись на інтегруючих властивостях асиметричного комплементарного лідерства, спрямовані на забезпечення узгодженості і

конструктивної взаємодії держави та соціальних інститутів;

- дістали подальшого розвитку:

- категорійно-понятійний апарат з теми дослідження та запропоновано розглядати “механізми забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності” як систему діалектичного руху, що забезпечує закономірний та емерджентний рух–взаємодію, під час якого відбувається не просто зміна вже існуючих властивостей, стану системи, а виникають її нові властивості та нова якість; а також ввести у понятійний обіг сфери публічного управління поняття “асиметричне комплементарне лідерство” як систему управлінських взаємовідносин та координації предметних та мотивованих групових дій у процесі досягнення суспільно значимої мети й виконання поставлених завдань, що базується на взаємодоповненні та не виключає суб’єктивні розуміння тих чи інших суспільних проблем, зводиться до можливості цілісного їх осягнення для розуміння та усвідомлення значущості досягнення гармонії і на цій основі реалізації публічно-управлінської діяльності, яка в сучасну епоху характеризується не тільки взаємозалежністю та взаємообумовленістю феноменів і процесів, а й їх множинністю та емерджентністю;

- теоретичні положення щодо застосування функціонально-компетентнісного підходу до стимулювання розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, що враховують взаємообумовленість якісних характеристик виконання лідерських управлінських функцій з рівнем лідерської компетентності, яка може доповнюватися варіативними фаховими і особистісними компетенціями, відображаючи посадові/регіональні/ситуативні та інші особливості публічно-управлінської діяльності;

- систематизація принципів комплексної дії механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, основою якої виступає самоорганізаційний потенціал суб’єкт-суб’єктних партнерських відносин, що ґрунтується на чіткому розподілі ролей, обов’язків, координуванні дій та виступає результуючим елементом відображення закономірностей соціальної дійсності. До основних принципів віднесено такі: нонконформізм, субсидіарність, соціально відповідальне лідерство, соціально-психологічний вплив, професійну та психологічну готовність, інформаційно-аналітичне забезпечення, особистісне самооновлення та справедливість;

- обґрунтування напрямів адаптації ефективного зарубіжного досвіду реалізації механізмів забезпечення розвитку лідерства у сфері нового публічного управління на прикладі європейських держав (Республіки Польща, Нідерланди, Швейцарія, Швеція, Норвегія, Німеччина), основними з яких є : запровадження міждисциплінарного підходу до підготовки управлінських кадрів, що дозволяє розвивати і вдосконалювати системне та критичне мислення, комунікаційні уміння, самоорганізацію, креативність, уміння працювати в команді; використання аплікаційного характеру навчання, спрямованого на набуття високих почуттів обов’язку, додержання морально-психологічних та етичних норм поведінки; унормування вимоги щодо безперервного навчання у сфері електронної демократії; забезпечення

дотримання принципу публічної транспарентності на всіх рівнях державно-управлінської діяльності.

Основні наукові положення, теоретичні висновки і практичні рекомендації дисертаційної роботи висвітлено у 39 наукових працях. Зокрема, це: 1 -одноосібна монографія, 19 статей – у наукових фахових виданнях України, 6 статей – у зарубіжних виданнях, в т.ч., які індексуються у наукометричних базах (3 – у Web of Science); 13 публікацій - у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій

3. Достовірність одержання результатів дослідження

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої емпіричної бази за темою дисертації, в т.ч. дані глобальних індексів, офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються діяльності публічних інституцій, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, інтернет – джерел та ін.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ і механізмів державного управління в сучасних світових і національних економіках. Для реалізації мети і завдань дослідження використовувався комплекс принципів, методів та підходів, зокрема:

- діалектичного підходу, зумовленого багатоплановістю дисертаційної роботи, застосування якого значною мірою детермінує проблемне поле й одержані результати дослідження;

- системного підходу, який дав змогу дослідити предмет цілісно, у сукупності його множинних елементів, відношень і зв'язків;

- міждисциплінарного підходу, що передбачає перехресний розгляд визначених питань, явищ і процесів крізь призму різних наук – державного управління, філософської, історичної, політологічної, соціологічної, культурологічної, психологічної, юридичної тощо.

- мультидисциплінарного підходу, що дозволив перевищити традиційні межі розуміння процесів і феноменів в публічно-управлінській діяльності за рахунок впровадження комплексу методів та інструментарію інших дисциплін, зокрема: менеджменту, маркетингу та економіки.

- діалогічного (полісуб'єктного) підходу, який припускає перетворення позицій співпрацюючих людей, що в контексті нашого дослідження пов'язується зі зміною ролей та функцій лідера в публічно-управлінській діяльності.

- акмеологічного підходу, завдяки якому постала можливість ствердитися в тому, що лідерство в публічно-управлінській діяльності означає працювати професійно – гнучко взаємодіяти, приймаючи адекватні рішення в умовах емерджентності; опираючись на людські ресурси, проявляти ініціативу, організаційні здібності, готовність аналізувати та піддавати оцінці результати своєї діяльності;

- аксіологічного підходу, який дозволив визначити цінності умовою становлення особистості в сучасному соціумі, що спрямовують її поведінку та

мотивують до самовдосконалення. Сповідуючи різні, можливо навіть протилежні цінності сучасне українське суспільство може сприймати лідерство як спільну цінність завдяки якій досягатиметься соціальна консолідація та взаємодія.

– синергетичного підходу, що ґрунтується на принципах та механізмах самоорганізації є джерелом саморозвитку особистості і суспільства, що базується на їх внутрішніх властивостях. Первинна роль у цьому процесі відводиться взаємодії, що підвищує рівень вимог до особистості лідера.

– функціонально-компетентнісного підходу, застосування якого дозволили визначити певні уявлення й особливості взаємообумовленості якості виконання комплексу управлінських функцій з рівнем компетентності лідерів як суб'єктів взаємодії у процесі публічно-управлінської діяльності.

Для обґрунтування висновків та окремих положень предмету дослідження було використано методи аналізу, абстракції, синтезу й узагальнення, об'єктивності, експертного опитування та оцінювання тощо. Дисертаційне дослідження базується також на аналізі нормативних документів, зарубіжних та вітчизняних джерелах, зокрема й на Інтернет-ресурсах.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, закони України, постанови та рішення Кабінету Міністрів України, дані Організації Об'єднаних Націй, Державного комітету статистики, довідкові та інформаційні видання професійних міжнародних організацій щодо забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, матеріали власних досліджень автора.

Достовірність практичних розробок автора підтверджена відповідними довідками щодо їх упровадження у діяльність органів державної влади України, у діяльність державних і недержавних організацій, в освітній процес.

Виходячи із цього, можна зазначити, що висновки та пропозиції автора дисертації є достовірними.

У дисертаційній роботі не виявлено академічного плагіату, а також фактів фабрикації та фальсифікації.

4. Теоретична та практична цінність дослідження для науки та практики

Значну кількість концептуальних положень роботи до було доведено до рівня практичних пропозицій. Одержані наукові розробки можуть бути рекомендовані центральним та місцевим органам влади, державним і недержавним організаціям, науковим установам та закладам освіти.

Так, наукові рекомендації використані Інститутом підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії державного управління при Президентові України під час реалізації професійних та короткострокових програм з розвитку державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань лідерства у публічно-управлінській діяльності (використанні інформаційно-аналітичні дані автора за результати моніторингу оцінювання знань та умінь державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо впровадження механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, оцінювання стану їх якісних та

кількісних характеристик, проведення тренінгових занять з даної проблеми (Довідка від 05 жовтня 2020 року №540-11/1);

Міжрегіональним управлінням Національного агентства України з питань державної служби у Волинській та Рівненській областях при розробці вимог до конкурсного відбору на посади державних службовців в регіоні, що сприяло забезпечення міждисциплінарної взаємодії як механізму розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності, завдяки чому зростає асиметричне комплементарне лідерство, яке створює умови для прояву талановитих, професійних, раціональних особистостей в мультипрофесійних командах (Довідка від 18 червня 2021 року);

Виконавчим комітетом Обухівської міської ради, Київська область для запровадження функціонально-компетентного підходу у діяльність публічних службовців, що дозволило розвинути уявлення про співвідносність якості виконання функцій лідерства та рівня компетентності лідерів як суб'єктів взаємодії у процесі публічно-управлінської діяльності. Використано в публічному управлінні систему принципів, що визначає найважливіші правила сучасного розвитку лідерства у публічно-управлінській діяльності, які активно використовуються в світовій спільноті: неконформізму, субсидіарності, соціально-відповідального лідерства, соціально-психологічного впливу, професійної та психологічної готовності, інформаційно-аналітичного забезпечення, самооновлення та справедливості (Довідка від 30 червня 2021 року № 2021/03-21);

Фастівською районною радою, Київська область, щодо об'єктивності та достовірності проведення моніторингу дослідження індикаторів стосовно механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності та лідерських якостей у депутатів місцевих рад, зокрема в таких аспектах: визначення суб'єктів соціальної взаємодії в публічно-управлінській діяльності, що впливають на процес розвитку лідерства, - органів публічної влади, органів місцевого самоврядування, бізнес-структур, некомерційних організацій та їх лідерів (керівники), а також представників мас-медіа та медіа-активістів (Довідка від 16 червня 2021 року № 01-14/226).

Теоретичні положення та аналітичні матеріали дослідження використано в навчальному процесі при викладанні навчальних дисциплін «Державна політика: аналіз та механізми впровадження» та «Основи публічної політики» за програмою підготовки магістрів та докторів філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у Національному університеті цивільного захисту України (акт №18 від 21.06.2022 р.).

5. Оцінка оформлення дисертації і змісту автореферату

Дисертація та автореферат оформлені згідно з вимогами МОН України. Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, 2 додатків, 14 таблиць, 7 рисунків та списку використаних джерел. Обсяг основного тексту – 358 сторінок. Список використаних джерел містить 598 найменувань.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Зауважимо, що динамічний предмет дослідження зумовлює низку дискусійних положень, що потребують подальшого обговорення. До них, зокрема, треба віднести такі:

1. У підрозділі 1.1 автором зазначено, що харизматичність лідера є інноваційною, «революційною силою», що здатна надати надає динамізму його розвитку суспільства, а також у пп пп. 2.3. виокремлено інноваційний принцип розвитку лідерства – нонконформізм. Цілком логічним вбачається представлення ключових відмінностей інноваційного лідерства від всіх інших типів лідерства. І, відповідно, варто було надати більш детальних пояснень, щодо ролі інноваційної складової у формуванні та реалізації механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності.

2. Дискусійним, на наш погляд, є питання, чи спочатку формується лідер, як індивідуальність та пропонує виклик суспільству, яке знаходиться в стагнації або готовності до трансформацій, або під впливом суспільних змін формуються лідери, які «апробують» нові моделі суспільного розвитку, а потім масштабують якісні характеристики для більшої кількості людей з потенціалом до лідерства. Потребує також пояснень, в якому саме з цих вимірів розкривається лідерство в даній дисертаційній роботі.

3. В роботі доцільно було навести класифікацію якостей лідера за рівнями трансформацій: глобальний рівень трансформацій, макро, мікро, мезо рівні. Така класифікація сприяла б створенню системи відбору та рекрутування на керівні посади в державній службі тих кандидатів, які володіють сильними лідерськими якостями.

4. Автором проведено опитування у фокус-групі чисельністю 97 осіб щодо ранжування професійно-особистісних якостей лідера. Отримані результати доцільно було б представити через критично конструктивні рекомендації. Так викликає занепокоєння той факт, що мінімальну підтримку отримала така особистісна риса лідера, як скромність (14 %) – «риса характеру і способу життя людини, що віддзеркалюються у помірності та байдужості до розкошів і надмірностей, у відсутності владолюбства і прагнення до постійного першорядного представлення».

5. Потребують більшої конкретності узагальнення та пропозиції щодо імплементації позитивного зарубіжного досвіду в системі публічного управління України.

Висловлені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки представленого наукового дослідження, яке в межах визначених мети і завдань є цілісним, ґрунтовним, завершеним дослідженням актуальної теоретичної та практичної проблеми публічного управління.

7. Загальний висновок

Дисертаційна робота Сторожева Романа Івановича на тему «Механізми забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності», є цілісною, завершеною, кваліфікованою, самостійно виконаною науковою працею, яка містить повною мірою обґрунтовані науково-практичні результати, які надають суттєвий внесок у розвиток науки державного управління. В результаті виконаних дисертантом наукових досліджень було представлено комплекс пропозицій спрямованих на вирішення наукової проблеми у сфері державного управління, що полягають в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності..

Дисертаційна робота та реферат виконані із дотриманням наукового стилю їх написання, відповідають вимогам до їх оформлення та достатньо відображають зміст отриманих дисертантом наукових результатів.

Зміст дисертаційної роботи відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління.

Таким чином, дисертаційна робота за її змістом та оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її автор, **Сторожев Роман Іванович** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

Професор кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та
публічного управління
Поліського національного
університету (м. Житомир);
доктор наук з державного управління, професор

Н.В. ДАЦІЙ

